Oude Kerk, 30 oktober 2022
Dienst met tafelviering
ds. Carla Borgers

---

gelezen: Genesis 12: 1-9 en Lucas 19: 1-10

titel: keerpunt

Gemeente, het verhaal over Zacheüs is een verhaal vol beweging, zowel uiterlijk als innerlijk.
En wie van buiten naar binnen gaat en omgekeerd, moet zich telkens omkeren.
Vandaar dat ik als thema koos voor ‘keerpunt’.
Overigens maakt ook Abram een keerpunt in zijn leven mee. Net als Zacheüs wordt ook hij geroepen tot een heel ander leven.

Binnen

Vandaag moet ik in uw huis verblijven, zegt Jezus tegen Zacheüs. In huiselijker Nederlands zeggen we dan: Vandaag moet ik bij jou zijn.
Dat huis is een belangrijk gegeven in het verhaal over Jezus en Zacheüs. Een huis heeft een binnen- en een buitenkant.
Zacheüs was eerst binnen. Letterlijk, maar ook figuurlijk. Hij bevond zich binnen en ook financieel was hij ‘binnen’. Want Zacheüs was rijk. Hij was rijk geworden over de ruggen van zijn joodse broeders en zusters die hij had uitgezogen. In een uitleg over het tolsysteem in het toenmalige Israël las ik dat zo’n oppertollenaar naar alle waarschijnlijkheid de belastinginning op handel en goederenvervoer pachtte van de Romeinse bezetter. Onder zich had hij een stel tollenaars die het echte werk opknapten. Zowel de oppertollenaar als zijn ondergeschikten moesten ervan leven, dus zal ook Zacheüs veel meer hebben laten innen dan hij aan de Romeinen moest afdragen.
Zo verzwaarden hij en zijn personeel de toch al zware last van de bezetting waaronder het volk te lijden had. En dat niet alleen: zo hielpen ze ook mee om het machtssysteem in stand te houden. Logisch dus dat de tollenaars gevreesd én gehaat werden onder het volk. En door de geloofsgemeenschap werden zij en hun familie uitgestoten; ze golden als onrein.
Het was eigenlijk nét zo’n situatie als tijdens de Duitse bezetting in de jaren ’40-’45. Ook toen waren er mensen die de bezetter een handje hielpen. En ook zíj werden gehaat en met de nek aangekeken.
Opvallend in het verhaal is de vermelding dat Zacheüs klein was. Je zou misschien kunnen zeggen dat hij in de wereld van het grote geld een groot man was, maar zodra hij zich onder het volk begaf schrompelde zijn opgeblazen ego als een doorgeprikte ballon in elkaar. Zijn kleine ziel was hem aan te zien, zou je kunnen zeggen: klein van binnen, klein aan de buitenkant.
Maar misschien kwam die kleinheid ook wel voort uit een restje besef dat hij met zijn manier van leven zijn diepste roeping geweld aan deed. Het besef dat hij was geroepen tot een ander soort leven.

Van binnen naar buiten

Zacheüs is dus binnen, maar op het moment dat hij er lucht van krijgt dat Jezus in Jericho is gaat hij naar buiten, zijn huis uit.
Buiten is ook de schare, de menigte, het volk dat hem met de nek aankijkt. Die menigte belemmert hem het zicht op Jezus. Wie is die man? Wie is die Jezus?
Zacheüs zoekt Jezus te zien wie hij is, zo staat er in het Grieks. Dat is meer dan

oppervlakkig kijken. Zacheüs probeert Jezus te doorgronden, inzicht in deze mens te krijgen. Wie is deze mens; wat komt hij doen?
Het lukt Zacheüs maar niet Jezus in het oog te krijgen. De rijen hebben zich gesloten, hij ziet alleen een muur van ruggen. Daarom zoekt hij het hogerop door in een wilde vijgenboom te klimmen. De bladeren van deze wilde vijg lijken op die van de moerbeiboom; daarom wordt deze wilde vijg ook wel moerbeivijg genoemd. De vruchten lijken op vijgen, maar zijn minder zoet. Het waren de vijgen van de armen want ze waren goedkoop. De stammen van de bomen werden gebruikt als goedkoop bouwhout. De ironie van het verhaal is dat de stinkend rijke Zacheüs in een boom klimt die hout en voedsel voor de armen levert!
Zacheüs zit zelf als een rijpe vijg in die boom, klaar om geplukt te worden. En Jezus kijkt hem als het ware van tussen de vijgenbladeren tevoorschijn. Wie was het ook al weer die ook een vijgenblad nodig had om zijn schaamte te bedekken? Was dat niet Adam, de mens? Hebben we niet allemaal soms een vijgenblad nodig om onze schaamte te bedekken?
Hoe het ook zij, Jezus kijkt en ziet meer dan de schare. Hij ziet de mens: hij ziet wie hij is en niet wat hij is.
Wie is Zacheüs? Wel, zijn naam betekent *puur, zuiver, rechtschapen*. Zacheüs moet dus weer worden wie hij is.

Van buiten weer naar binnen
“Kom naar beneden Zacheüs, want vandaag moet bij jou zijn.” Zoals Jezus ziet wie deze Zacheüs is, zo heeft Zacheüs op zijn beurt kennelijk gezien wie Jezus is. Er is geen spoor van aarzeling: hij klautert naar beneden en ontvangt Jezus vol vreugde in zijn huis.
Deze man, die zijn huis was uitgegaan om te gaan zien werd zélf gezien én gered. De aanwezigheid van Jezus maakte hem tot een ander mens.
Vandaag moet ik in jouw huis zijn. Dat ‘moeten’ is niet zomaar moeten. Het is een dwingende noodzaak. Zacheüs moet gered worden. Dat duldt geen uitstel.
Ook déze zoon van Abraham moet worden wie hij is. Maar dat ‘moeten’ houdt niet alleen verband met ‘de zaak Zacheüs’. Dat ‘moeten’ hoort ook bij Jezus zelf. Want - zo vertelt Lucas- hij is gekomen om het verlorene te zoeken en te redden. Dat is Jezus’ levensopdracht.

Het volk buiten
Tegenover de vreugde van Zacheüs staat het gemor van het volk buiten: “Hij is bij een zondig mens binnengegaan.” Wat moet hij daar? Hij staat toch aan de kant van de armen? Wat moet hij dan bij die collaborateur, bij die vent die over onze ruggen heen rijk is geworden?
Misschien denken de omstanders dat Jezus het er bij Zacheüs thuis eens lekker van neemt. Goed diner, lekker wijntje. Even onderuitzakken, even niets moeten.
Er is een enorme tegenstelling tussen buiten en binnen; tussen wat de omstanders denken en wat de werkelijkheid binnen is.

Eenmaal binnen staat Zacheüs op en belijdt voor Jezus zijn ommekeer, zijn bekering. Hij is geworden wie hij is: zoon van Abraham. Een keerpunt is het!
Overigens is er in de nieuwste bijbelvertaling voor gekozen om vers 3 van Genesis 12 te vertaling met "**In** jou zullen alle volken op aarde gezegend worden." Zo zouden alle volken deel krijgen aan het verbond tussen God en Abram.
De joodse commentator Benno Jacob (1862-1945, Duitsland) kiest ervoor om deze regel te vertalen met: "**Door** jou zullen alle volken op aarde gezegend worden." Hij zegt daarbij: Het is Abrahams opdracht een zegen te zijn. Wanneer hij die opdracht realiseert, zullen alle volken van de wereld 'zich met hem zegenen', hem als model, als voorbeeld kunnen nemen. Wanneer hij die opdracht realiseert, zullen alle volken 'door hem gezegend worden', hún eigen opdracht kunnen realiseren, namelijk de opdracht mensheid te worden.

Dus, zoals door Abraham de volken der aarde gezegend worden, zo worden door Zacheüs zijn broeders en zusters buiten gezegend.
Want de bekering van Zacheüs betekent dat hij zich naar hen toewendt, zijn halve bezit aan de armen schenkt en de mensen die hij heeft afgeperst het viervoudige vergoedt, precies zoals de Thora voorschrijft. Hij is niet alleen opnieuw een ware zoon van Abraham geworden, maar ook een ware zoon van de Thora.

<u>Beweging en ommekeer</u>
In beide tekstgedeelten van vanmorgen zit beweging. Over Abram lezen we dat hij wegtrekt, weg uit zijn vertrouwde omgeving. We lezen dat hij door het land trekt, en door het bergland trekt. Slechts zo nu en dan maakt hij even pas op de plaats, niet om onderuit te zakken met een glaasje wijn, maar om een huis voor God te bouwen, een altaar om te offeren.
Zacheüs verlaat eveneens zijn huis. Hij loopt vooruit om Jezus te zien. Maar om Jezus te kunnen ontvangen, moet hij omkeren.
De schare buiten begrijpt er niets van. Voor hen is Zacheüs een zondaar. En natuurlijk hebben deze mensen een punt. Zonde is overigens een relationeel begrip. Wie zondigt, brengt schade toe aan zijn relaties met anderen, met zichzelf en met God. Door zijn eigen schuld raakt Zacheüs verloren.
Maar of de mensen buiten het nu willen accepteren of niet: ook dit minne, miezerige mannetje is en blijft een zoon van Abraham en is dus één van hen.
Stel dat wij het zijn die buiten staan en Jezus zou binnen zijn gegaan bij een topcrimineel of bij een bestuurder die beschuldigd wordt van corruptie? Zouden we zo'n ommekeer accepteren of zelfs geloven? Zouden wij dan kunnen zeggen: God-zij-dank, deze mens is gered?
Zouden we er niet nét als de massa uit het verhaal schande van spreken?
Toch kan het ieder van ons overkomen dat we verloren raken, dat we los raken van de mensen bij wie we horen, met wie we verbonden waren. Soms door eigen toedoen, soms buiten onze schuld. Buitengesloten worden, een outcast zijn zoals Zacheüs.

En soms zijn wij zelf degenen die iemand buitensluiten; maken we zelf van iemand een outcast, verliezen we mensen die bij ons hoorden.
God kent geen outcasts, geen buitengeslotenen. In Psalm 145 staat: ‘De Heer is een steun voor iedereen die struikelt; ligt iemand verslagen, dan richt Hij hem op.’ God richt mensen op; Jezus plukt ze uit een vijgenboom.

Mij zegt dit verhaal vooral dat we voorzichtig moeten zijn met oordelen en veroordelen. God kijkt naar de hele mens, niet alleen naar de buitenkant. *De mens kijkt alleen naar de buitenkant, God kijkt naar het hart*, staat er in 1 Samuël 16.
Wat weten wij van het hart van een op het eerste gezicht gewetenloze crimineel? Wat weten wij van het hart van mensen die zichzelf buiten spel hebben gezet door corrupt handelen?
Zacheüs was in zijn eigen gemeenschap een outcast geworden. Hij was uitgekotst door zijn mensen. Geen wonder! En hij had het er zelf naar gemaakt. Maar toch….één ontmoeting zorgde voor een wending ten goede, een keerpunt. Zo’n ontmoeting heb je misschien maar één keer in je leven. Tenminste, als je bereid bent uit je veilige vijgenboom te klauteren.

<u>Binnen of buiten?</u>
En de omstanders? Wijzelf bijvoorbeeld? Zijn wij bereid om mensen als Zacheüs weer op te nemen? Wij, die soms zo gemakkelijk de woorden ‘vergeving’ en ‘verzoening’ gebruiken? Jezus kwam ‘om te redden wat verloren is’.
Ik dacht: zijn wij in onze rol als omstanders soms ook niet degenen die ‘gered’ moeten worden? Wie is binnen en wie staat buiten? Staan de mensen die menen ‘binnen’ te zijn soms juist niet buiten? Misschien een paar gedachten om straks mee naar huis te nemen en nog eens te overdenken. Amen.